

Vajda Lajos (1908-1941)

Maszk

Pasztell, papír 60x44 cm

Jelzés nélkül

Irodalom:

- Vajda Lajos (1908-1941) emlékkiállítás. MNG, 1978.
- Vajda Lajos (1908-1941) emlékkiállítás. Zalaegerszeg, 1983.
- Mándy Stefánia: Vajda Lajos. Budapest, 1983. Oeuvre-katalógus 54. szám

Reprodukálva:

- Mándy Stefánia: Vajda Lajos. Budapest, 1964. 31. kép /a művész özvegyének tulajdonaként/

Vajda Lajos művészetében a maszk először 1934-ben tűnik fel egy csendélet részeként. Vajda ekkor számos műtermi csendéletet rajzolt és festett, ezek egyike a *Gipszmaszkos csendélet korsóval*. Ekkor még művészetében a maszk csupán egy tárgy, nem bír tágabb jelentéssel, nem fontosabb a többi csendéleti motívumnál. 1936-ban a maszk már közelebb kerül későbbi testvéreihez, amikor az ikon meghatározójává válik. *Maszkos ikon* az egyik festmény címe, amit egy év múlva a *Házak maszkokkal* című rajz követ. Egyre gyakoribb motívummá válik a maszk. 1937-ben még csak konkrét táji elemekkel kerül párba, mint szomorúfüzzel, feszülettel, kapuval, de 1938-ban már elvontabb társakra akad és önállóul. Az 1938-as maszkos kompozíciók közül néhány: *Indián maszk*, *Szivárványmaszk*, *Holdmaszk*, *Szürke sokszemű maszk*, *Indiános állatmaszk*, *Maszk holddal*, *Óriás tájmaszk*, *Virágmaszk*, *Zöld bohócmaszk*, *Maszk fehér kontúrral*, *Profilmaszk két szemmel*, *Maszk kis emberfejjel*, *Fintorgó maszk*, *Maszk két ablakkal*, *Tüskés maszk*, *Maszk belső tájjal*. Számszerűleg 1938-ról az mondható, hogy az akkor készült 81 műből 26 a maszk. Ha ehhez még azokat a műveket is hozzászámoljuk, amelyekben szörnyfejek, múmiaformák, bábok, vagy negatív arcok szerepelnek, egyértelmű, hogy ebben az évben ez a képcímeivel is sokatmondó maszkművészet a domináns. Még 1939-ben is született egy-egy ilyen mű, mint a *Maszkos kompozíció*, a *Szárnyas maszk*, a *Kavicsmaszk*, a *Rákmaszk* és a *Maszk táj létramotívummal*, de ekkor Vajda már inkább folyondárok, formaszövedékeket rajzolt, folytatva ezt a sort 1940-ben gyökérképeivel, örvénylő formáival, ijesztő vízi lényeivel és démonaival.

A maszk a magyar kultikus népművészetben gyakran előforduló motívum. A népi kultúra egy közmondást is szentel neki. *„Ismerlek, szép maszk”* - mondjuk, ha tudatni kívánjuk valakivel, hogy pontosan tudjuk mennyit ér, milyen, hiába akarja kedvező színben feltüntetni magát. A maszk egyik szinonimája az álarc, amelyet két szólásunk hasonló jelentéstartalommal használ fel. *„Lerántja valakinek az álarcát”*, aki leleplez valakit és *„üres, mint az álarc”* az, akinek nincse-

nek belső értékei. A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára is egyenlőségjelet tesz az 1550-től használatos álarc szó és az 1792-től ismert maszk szó közé. A szótár a hamis, nem valódi arc - mint a színész kikészítéssel és parókéval megváltoztatott külseje és a halott arcáról készített gipszmásolat - jelentés mellé *„a nem létező test”*-ét is felsorolja. A képzőművészetben inkább az emberi és állati arc stilizált plasztikai ábrázolásaként tartják számon, és főleg az iparművészet és a szobrászat területén (medúza és szatírmaszkok) találni rá példát. A 20. századi festészet gyakori témája is, ami a primitív művészetek felé fordulás eredménye. Vajda Párizsban számos néger vagy indián maszkot láthatott. Hazai művésztünknek számos maszk-ábrázolás a része, gondoljunk Aba-Novák Vilmos, Ámos Imre és Szin György festményeire. Nem lehet véletlen, hogy ez a motívum itthon a *„sötét idők”* ámosi megfogalmazása idején válik hangsúlyossá. Vajda maszkjainak legtöbbje az első zsidótörvény születése évében keletkezett.

Vajda Lajos maszkjai félelmetesek. Fintorognak, viczorítanak, fenyegető ábrázatukkal ijesztenek a világra. Nem is arcok ezek, inkább démoni pofák. Ősi félelmek fogalmazódnak meg bennük, borzalom és szorongás, ami megöl, ha menekülünk előle. Szembe kell vele szállni - vallja a művész - és képekben rögzíti a szörnyet, mert így letörheti erejét, megszüntetheti hatalmát.

Mezei Árpád így jellemzi a vajdai maszkok világát: *„A maszkra redukált alak nem adja fel az univerzális létre törekvést. (...) a maszkban a kozmosz belülré kerül. A maszk ugyanakkor átlátszó, nyílásai mindkét irányba nyitnak utat. A maszk mögötti én kílát, és kívülről is hozzáférhető.”* (Zalaegerszeg, 40.) Vajda ehhez az igaz énhez kíván eljutni, hogy visszahozhassa a világ még szépen maradt részébe, aminek létét festményein, mint ezen a Vajda Júlia és családja által megőrzött pasztellképen is, a gyengéd színvilággal is bizonyít.

M.V.

157. ►

Vajda Lajos (1908-1941)

Maszk

Pasztell, papír 60x44 cm

Jelzés nélkül

Kikiáltási ár: 3.000.000 Ft

